Slavernij op Aruba

Heel lang geleden waren er eens een paar slaven op Aruba. Nou ja, een paar... In 1845 omvatten zij toch zo'n twintig procent van de totale bevolking. Maar de slaven en slavinnen vermengden zich zo snel en gemakkelijk met de bestaande volksklasse van mestiezen, dat men in de twintigste eeuw alweer bijna was vergeten waaraan Aruba zijn 'typisch inheems culturele voortbrengsels' zoals de tambú-traditie en de Papiamento-taal te danken had.

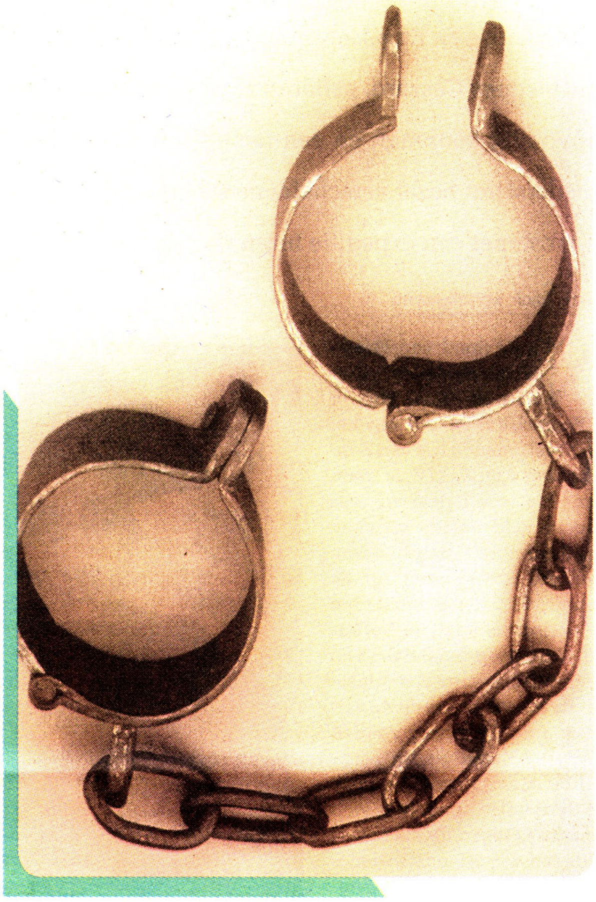

Tekst: Anouska Kock

Het is moeilijk te zeggen wanneer de eerste Afrikaanse slaaf op Aruba arriveerde. Het is immers heel goed mogelijk dat hij of zij aan boord werkte van een van de vele piratenschepen en andere vrijbuiters die er in de zestiende en zeventiende eeuw in het Caribische gebied rondwaarden. De oudst geschreven berichten over slaven op Aruba dateren echter van 1715. In dat jaar dacht het Nederlandse gouvernement van Curaçao en onderhorige eilanden dat het een goed idee was om de maïsteelt van Curaçao uit te breiden met soortgelijke plantages in andere Nederlandse gebiedsdelen, waaronder Aruba. Reden daarvoor was dat Curaçao op dat moment kampte met twee grote problemen, te weten een overschot aan Afrikaanse slaven (die op Curaçao waren ingevoerd maar die door oorlog en strijd in het Caribische gebied niet doorverkocht konden worden), en daarnaast een groot tekort aan voedingsgewassen, door mislukte oogsten als gevolg van aanhoudende droogte.

Met de aanleg van maïs- en katoenplantages op Aruba zouden twee vliegen in een klap geslagen kunnen worden, namelijk afzet van het teveel aan Afrikanen, en productie van extra voedingsgewassen voor de Curaçaose bevolking. Dat Aruba net zo droog was als Curaçao, zo niet droger, mocht de aspiraties van de bewindvoerders niet drukken. Vol goede moed gingen ze van start.

Tot die tijd was Aruba alleen maar gebruikt voor het fokken van geiten en paarden die door de West-Indische Compagnie werden geëxporteerd naar Curaçao. Aan landbouw was op Aruba altijd wel gedaan, maar telkens alleen op kleine schaal en uitsluitend voor eigen gebruik door de plaatselijke Indianen- en mestiezenbevolking (destijds een groep van ongeveer vierhonderd personen).

Het experiment van 1715 bracht voor het eerst echte plantages op Aruba. En daarmee ook officieel de eerste slaven. Volgens een studie van wetenschapper Han Jordaan betrof het een groep van ongeveer twintig mannen en vrouwen. Ze kregen *tjappies*, bijlen, kapmessen, koevoeten en mokers mee. Hun eerste taak was namelijk het openbreken van de klippen om waterputten te maken. Daarnaast kregen ze hout en spijkers om daarmee hun eigen hutten te bouwen.

Hoe het deze eerste groep slaven is vergaan, hoe zij op Aruba aankwamen, kennismaakten met het eiland, en zich schikten in hun lot, zal nooit iemand met zekerheid kunnen zeggen.

In de achttiende eeuw vond men slaven helaas niet interessant genoeg om er veel over te schrijven.

Het plantage-experiment was een erg kort bestaan beschoren. De eerste oogst viel reuze mee en was reden tot jubelende berichten naar Curaçao, maar alles wat daarna kwam viel zo tegen dat het hele project binnen vijf jaren was opgedoekt. Van de slaven waren er inmiddels vijf overleden (een van hen door zelfmoord, twee door verdrinking en twee andere wegens 'natuurlijke omstandigheden'). De overgebleven mannen en vrouwen werden merendeels via Curaçao naar andere Nederlandse gebiedsdelen verscheept. Hoeveel van deze oorspronkelijk officiële groep slaven op Aruba is gebleven, is niet bekend.

Wel staat vast dat er in latere jaren geleidelijk aan steeds meer slaven op Aruba werden ingevoerd. In 1795 telde men ongeveer 30 personen in slavernij, in 1845 was hun aantal al opgelopen tot rond de 500. Antropoloog Luc Alofs, die dit onderwerp als geen ander heeft bestudeerd, stelt dat de meeste slaven en slavinnen te werk werden gesteld in de stad. Ze maakten huizen schoon, hielpen in winkels, timmerden huizen, werkten in een smederij, leerden het metselvak, stonden achter marktkramen, vlochten hoeden, enzovoorts. Anderen moesten op de plantages van grondbezitters werken, ergens in 'the middle of nowhere' van een plattelandsdistrict.

Het voordeel van slavernij op Aruba, vanuit het oogpunt van de slaaf, was dat men vaak meer vrijheid genoot dan lotgenoten elders in de regio. Meer vrijheid om te gaan waar en te doen wat men wilde. Want juist omdat de slaven op Aruba een minderheid vormden (in plaats van een meerderheid, zoals elders), hoefde de heersende klasse nooit bang te zijn voor georganiseerde weerstand. Daarom was de houding naar de slaven (over het algemeen en uitzonderingen daargelaten) betrekkelijk mild en tolerant. Wat niet wil zeggen dat er geen harde meesters waren, of dat iedere slaaf gelukkig was met zijn positie. Sommige slaven zijn zwaar mishandeld door hun eigenaren. Veel slaven probeerden te vluchten. Er werd verzet gepleegd, bijvoorbeeld door expres werk te laten liggen of een 'brutale' mond op te zetten. Een enkele keer haalde een slaaf met fysiek geweld uit tegen zijn meester. Maar massaal verzet heeft Aruba nooit gekend, evenmin als grove misstanden.

De mildere houding van de koloniale machthebbers ten opzichte van de slaven op Aruba bezorgde de slaven niet alleen meer bewegingsvrijheid, maar maakte het hen ook gemakkelijker om te worden opgenomen in de volksklasse van die tijd, de groep van arme mestiezen. De katholieke kerk versnelde dit integratieproces. Niet omdat de kerk bezwaren had tegen het slavernijsysteem; de Venezolaanse pastoor Romero die rond 1840 op Aruba werkte bezat zelf vier slavenknechten. Maar de katholieke priesters brachten al wel heel vroeg de twee bevolkingsgroepen samen, namelijk in de kerk en op school. De priesters wijdden bijvoorbeeld kerkelijke huwelijken tussen vrijen en slaven in, lang voordat het gouvernement hiervoor in 1822 toestemming gaf. Ook richtten de priesters in 1855 een schooltje op waar kinderen van vrijen en slaven toen voor het eerst gezamenlijk naartoe konden. De vermenging van slaven en vrijen ging zo voorspoedig dat de Afrikaanse herkomst in veel Arubaanse gezinnen steeds meer op de achtergrond schoof, totdat zij in de twintigste eeuw nauwelijks meer te bespeuren zou zijn. Op 1 juli 1863, de dag van de afschaffing van de slavernij, waren de vrijgemaakte Arubanen al zodanig opgegaan in de volksklasse, en genoten zij al zoveel vrijheden dat vele van hen de officiële invrijheidsstelling niet met uitbundigheid, maar met bedaarde tevredenheid begroetten. In de straten van Oranjestad klonk slechts een bescheiden tambú...

Meer weten over slavernij op Aruba? Bezoek dan eens de expositie in het Archivo Nacional di Aruba (in het voormalige Wimco-gebouw, tegenover het vliegveld). Je kunt er nog tot 1 juli aanstaande iedere weekdag terecht. Telefoon 5834880.

Exposicion
Herencia
di Sclavitud
2008